

ρσίας, ἐπειδὴ αὕτη ἦτο ἡ μητρόπολις ἀπάσης τῆς Παλαιστίνης, τῆς Ἀντιοχείας ἐχούσης τὴν πνευματικὴν ἀρχὴν ἀπάσης τῆς Ἀνατολῆς. Εἶτα δὲ κατὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον τῷ 451, ἦτοι ὑπὲρ τὰ δεκατρία ἔτη μετὰ τὴν προσκύνησιν τῆς Εὐδοκίας, κατώρθωσεν ὁ ἐπίσκοπος Ἰουβενάλις νάνκηρυχθῶσι τὰ Ἱεροσόλυμα ἀνεξάρτητον πατριαρχεῖον ἔχον ὑφ' ἐαυτοῦ τοῦ ἐν ἀπάσῃ τῇ Παλαιστίνῃ θρόνου. Ὁ Ἰουβενάλις δὲ οὗτος εἶχε γεῖνε ἡμιστὸς ὡς μανιώδης ἐχθρὸς τοῦ Νεστορίου καὶ ἐμπαθῆς ὁπαδὸς τοῦ Κυρίλλου ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Ἐρέσου, ἐντεῦθεν δὲ πάντως θά ἐγνώριζεν αὐτὸν ἡ Εὐδοκία¹.

[Ἐπιταὶ συνέχεται].

Γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Δουμάς, μεταξύ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἔργων, συνέγραψε καὶ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἰωσήφ Γαριβάλδη», ἐν οἷς μετὰ τῆς συνήθους ἀπὸ ἀπαρμύλλου τέχνης καὶ χάριτος ἱστορεῖ λεπτομερῶς καὶ ζωηρότατα τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἄρτι ἐκλιπόντος μεγάλου Ἰταλοῦ πατριώτου ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ καὶ κατόπιν ἐν Ἰταλίᾳ, παριστῶν αὐτὸν τὸν στρατηγὸν διηγούμενον ἀφελῶς τὸν πλήρη περιπετειῶν καὶ κινδύνων βίον του. Ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου παραλαμβάνομεν τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια, ἐν οἷς περιγράφεται ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Γαριβάλδη, πιστεύοντες ὅτι εὐάρεστον παρέχον ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῆς «Ἐστίας».

Σ. τ. Δ.

ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΓΑΡΙΒΑΛΔΗ

Ἐγεννήθη ἐν Νίκαιαν τὴν 22 Ἰουλίου 1807 οὐχὶ μόνον ἐντὸς τῆς αὐτῆς οἰκίας ἀλλὰ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ δωματίου ὅπου ἐγεννήθη ὁ Μασσένας. Ὁ ἔνδοξος στρατάρχης ἦτον, ὡς εἶνε γνωστὸν, υἱὸς ἀρτοποιοῦ. Τὸ ἰσόγειον τῆς οἰκίας εἶνε μέχρι τῆς σήμερον ἀρτοποιεῖον. Πρὶν ὅμως ὁμιλήσω περὶ ἐμαυτοῦ, ἃς μοι ἐπιτραπῆ νὰ εἶπω τινὰ περὶ τῶν ἐξαιρέτων γονέων μου, τῶν ὁποίων ὁ ἔντιμος χαρκτηρ καὶ ἡ μεγάλη φιλοστοργία ἔσχον τοσαύτην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς μου καὶ ἐπὶ τῶν φυσικῶν μου διαθέσεων.

Ὁ πατὴρ μου Δομένικος Γαριβάλδης, γεννηθεὶς εἰς Χιαδάρην, ἦτο υἱὸς ναυτικοῦ καὶ ναυτικὸς ὁ ἴδιος· οἱ ὀφθαλμοὶ του ἀνοιχθέντες εἶδον τὴν θάλασσαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὤφειλε νὰ διαγάγη σχεδὸν ἅπασαν τὴν ζωὴν του. Βεβαίως ἀπέειχε τοῦ νὰ ἔχη τὰς γνώσεις, ἃς ἔχουσι συνήθως οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἐπαγγέλματός του, καὶ πρὸ πάντων οἱ τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς. Ἐλαβε τὰς ναυτικὰς γνώσεις του οὐχὶ εἰς εἰδικὴν σχολὴν, ἀλλ' ἐντὸς τῶν πλοίων τοῦ πάππου μου. Μετὰ ταῦτα ἐδίδοικε ἰδίῳ του πλοῖον, καὶ πάντοτε ἐτύγγανον αἰσίας ἐκβάσεως αἱ ἐπιχειρήσεις του. Ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ὑπέστη πολυάριθμα συμβεβηκότα, τὰ μὲν εὐτυχῆ τὰ δὲ ἀτυχῆ, καὶ πολλάκις ἤκουσα νὰ λέγωσιν ὅτι ἠδύνατο ν' ἀφήσῃ ἡμᾶς πλουσιωτέρους. Ἀλλ' ὀλίγον μὲ ἐνδιαφέρει τὸ τοιοῦτον. Ἦτο ἐλεύθερος ὁ δυστυχῆς πατὴρ νὰ ἐξοδεύσῃ ὅπως ἐπεθύ-

1. Quien. ἐν τῷ μ. Γ'.

μι χρήματα τοσοῦτον ἐπιμύχθως ἀποκτηθέντα, καὶ τῷ εἶμαι εὐγνώμων διὰ τὸ ὀλίγον ὅπερ μοι ἀφῆκεν. Ἄλλως τε ὑπάρχει τι τὸ ὁποῖον οὐδέμιν ἀμφιβολίαν ἀφίνει περὶ τῆς στοργῆς του· ὅτι ἐξ ὅλων τῶν χρημάτων, ἅτινα ἔρριψεν εἰς τὸν ἀέρα, τὰ διὰ τὴν ἀνατροπὴν μου καταβλήθέντα εἰς τὰ ὀλισθήσαντα τῶν χειρῶν του μετὰ τῆς μεγαλειότητος εὐχαριστήσεως, μολονότι ἡ ἀνατροπὴ αὐτῆ ὑπῆρξε βαρῦ φορτίον ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς καταστάσεώς του.

Μὴ νομίσῃ ὅμως ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ ἀνατροπὴ αὕτη ἦτο ἐντελῶς ἀριστοκρατικὴ. Ὅχι· ὁ πατὴρ μου δὲν μ' ἐδίδαξεν οὔτε τὴν γυμναστικὴν, οὔτε τὴν ὄπλασιαν, οὔτε τὴν ἵππασίαν. Ἐδιδάχθη τὴν γυμναστικὴν ἀνέρπων ἐπὶ τῶν προτόνων καὶ ὀλισθαίνων ἐπὶ τῶν σχοινίων· τὴν ὄπλασιαν ὑπερασπιζόμενος τὴν κεφαλὴν μου καὶ προσπαθὼν νὰ σχίσω τὴν κεφαλὴν τῶν ἄλλων· τὴν δὲ ἵππασίαν, λαμβάνων παράδειγμα ἐκ τῶν πρώτων ἵππέων τοῦ κόσμου, τουτέστι τῶν Γόττων.

Ἡ μόνη σωματικὴ ἐξάσκησης τῆς νεότητός μου (καὶ διὰ ταύτην ἀκόμη δὲν ἔσχον διδάσκαλον) ἦτο τὸ κολύμβημα. Πότε καὶ πῶς ἔμαθον νὰ κολυμβῶ δὲν ἐνθυμοῦμαι· μοι φαίνεται ὅτι πάντοτε ἐγνώριζον αὐτὸ, καὶ ὅτι ἐγεννήθην ἀμφίβιος. Ὡς τε μ' ὅλην τὴν μικρὰν ἐπιθυμίαν ἦν πάντες οἱ γνωστοί μου γνωρίζουν ὅτι ἔχω εἰς τὸ νὰ πλέκω τὸν πανηγυρικόν μου, λέγω ἀπλῶς, χωρὶς νὰ στοχάζωμαι ὅτι πρέπει τις νὰ καυχῆθῃ δι' αὐτὸ, ὅτι εἶμι εἷς τῶν ἐπιτηδειότερων κολυμβητῶν. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ καυχῶμαι, οὔσης ἐγνωσμένης τῆς ἐμπιστοσύνης ἣν εἶχον εἰς ἐμαυτὸν, ἂν ποτὲ δὲν ἐδίστασα νὰ βιβθῶ εἰς τὴν θάλασσαν ὅπως σώσω τὴν ζωὴν τινος τῶν δούλων μου.

Ἄλλως τε, ἐὰν ὁ πατὴρ μου δὲν μ' ἔμαθε ταύτας τὰς ἀσκήσεις, τοῦτο ἦτο σφάλμα μᾶλλον τοῦ αἰῶνος ἢ ἰδικόν του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἱερεῖς ἦσαν οἱ ἀπόλυτοι κύριοι τοῦ Πεδεμοντίου, καὶ αἱ σταθεραὶ αὐτῶν προσπάθειαι, ἡ ἐπιμονὴ αὐτῶν ἐργασία ἔτεινε μᾶλλον εἰς τὸ νὰ καταστήσωσι τοὺς νέους ἀνωφελεῖς καὶ ἀνηρούς μοναχοὺς ἢ πολίτας ἐπιτηδειοῦς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος των. Προσέτι καὶ ὁ μέγας ἔρωσ θν ἔτρεφε πρὸς τὰ τέκνα του ὁ δυστυχῆς πατὴρ μου ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ φοβῆται καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἔχνη πάσης σπουδῆς δυναμένης εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐπιφέρῃ κίνδυνόν τινα εἰς ἡμᾶς.

Ὅσον διὰ τὴν μητέρα μου, Ῥόζαν Ῥαγιούνδου, κηρύττω μεθ' ὑπερηφανίας ὅτι ἦτο τὸ πρότυπον γυναικείας ἀρετῆς. Ἐκαστος υἱὸς ὀφείλει ἀναμφιβόλως νὰ εἴπῃ περὶ τῆς μητρὸς του ὅ,τι λέγω περὶ τῆς ἐμῆς, ἀλλ' οὐδεὶς θέλει εἶπει αὐτὸ μετὰ μεγαλιότητος πεποιθήσεως. Μία τῶν μεγαλιότερων πικριῶν τῆς ζωῆς μου ἦτο καὶ ἔσεται τὸ ὅτι δὲν ἠδυνήθην ν' ἀποκαταστήσω αὐτὴν εὐτυχῆ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐλύπησα καὶ κατέστησα ὀδυνηρὰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ὑ-

πάρξωός της! Ὁ Θεὸς μόνος γινώσκει τὰς ἀγωνίας ἃς ἐπροξένησεν αὐτῇ τὸ ριψοκίνδυνον σταδίου μου, διότι ὁ Θεὸς μόνος γινώσκει τὸ ἄμετρον τῆς πρὸς ἐμὲ φιλοστοργίας της. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἀγαθὸν τι εἰς τὴν καρδίαν μου αἰσθημα, ὁμολογῶ ὅτι ἐξ αὐτῆς τὸ ἀπέκτησα. Ὁ ἀγγελικὸς χαοκκτῆρ της δὲν ἠδύνατο εἰμὴ νὰ ἔχῃ τὸ ἀντίτυπὸν του εἰς ἐμὲ. Μήπως εἰς τὴν πρὸς τὰς δυστυχίας εὐσπλαγγχίαν της, εἰς τὴν πρὸς τὰς δυνάμεις συμπάθειάν της, δὲν χρωστώ τὸν μεγάλον τοῦτον ἔρωτα ἢ νὰ εἶπω μᾶλλον τὴν μεγάλην ταύτην εὐσπλαγγχίαν πρὸς τὴν πατρίδα μου; εὐσπλαγγχίαν ἣτις ἀντημεψθη διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμπαθείας τῶν δυστυχῶν συμπατριωτῶν μου; Δὲν εἶμαι βεβαίως δεισιδαίμων, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπιβεβαιῶ ὅτι εἰς τὰ δεινότερα τῆς ζωῆς μου συμβάντα, ὅτε ὁ Ἄλεξανδρὸς ἐβρυχάτο ὑπὸ τὴν τρόπιδα καὶ κατὰ τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου μου, ὅπερ ἀνύουσεν ὡς φελλὸν ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὅτε αἱ σφαῖραι ἐσύριζον εἰς τὰ ὠτά μου ὡς ὁ τρικυμιώδης ἀνεμος, ὅτε αἱ βολίδες ἐπιπτον βροχηδὸν πέριξ ἐμοῦ ὡς ἡ χάλαζα, ἐβλεπον αὐτὴν πάντοτε γονυπετοῦσαν, βεβυθισμένην εἰς τὴν προσευχὴν, κύπτουσαν κάτωθεν τῶν ποδῶν τοῦ παντοδυνάμου, ὃν ἐπεκαλεῖτο ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ τέκνου τῶν σπλάγγων της· καὶ ἐκεῖνο ὅπερ μοι ἐδίδεν ἐκείνην τὴν καταπληκτικὴν ἐνίοτε γενναϊότητα ἣτο ἡ πεποίθησις, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ μοι συμβῇ δυστυχία, ἐνόσφ τοιαύτη ἀγία γυνή, τοιοῦτος ἄγγελος ἐδέετο ὑπὲρ ἐμοῦ.

Οἱ πρῶτοί μου χρόνοι.

Διήγαγον τὰ πρῶτα νεανικὰ μου ἔτη ὡς ὅλα τὰ παιδιὰ ἐν τῷ μέσῳ τῶν γελώτων καὶ τῶν κλαυθμῶν, φίλος μᾶλλον τῶν ἠδονῶν ἢ τῶν ἐργασιῶν, τῶν διασκεδάσεων ἢ τῆς σπουδῆς, ὥστε δὲν ὠφελοῦμην (ὡς ὄφειλον νὰ πράξω ἐὰν ἦμην σφρονέστερος), ἐκ τῶν θυσιῶν ὅσας οἱ γονεῖς μου ὑπὲρ ἐμοῦ κατέβαλον. Ἐκτακτον οὐδὲν μοι συνέβη εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην. Ἐσχον καλὴν καρδίαν ἣτις μοι ἐδωρήθη παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ τῆς μητρὸς μου· καὶ τὰς παραφορὰς ταύτης τῆς καλῆς καρδίας κατ' ἀρέσκειαν πάντοτε νύχαρίστησα. Εἶχον συμπάθειαν πρὸς πᾶν ὅ,τι ἦτο μικρὸν, ἀσθενὲς καὶ πάσχον· ἡ εὐσπλαγγχία αὕτη ἐφίανε καὶ μέχρι τῶν ζώων, ἢ μᾶλλον ἤρχιζεν ἐκ τῶν ζώων. Ἐνθυμοῦμαι ἡμέραν τινὰ ὅτι εὗρον ἕνα γούλλον, καὶ ἔφερον αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ὅπου ἐνῶ ἔπαιζον μετ' αὐτοῦ, τὸν συνέλαθον μετὰ τῆς ἀδεξιότητος ἐκείνης, ἢ μᾶλλον μετὰ τῆς θηριωδίας ἐκείνης τῆς παιδικῆς ἡλικίας, καὶ τῷ ἀπέσπασα τὸν ἕνα πόδα· τοῦτο τὸ συμβάν εἰς τόσον βαθμὸν μὲ ἐθλιψεν, ὥστε ἔμεινα πολλὰς ὥρας κειλεθμῆνος εἰς τὸ δωμάτιόν μου καὶ κλαίων πικρῶς. Ἄλλοτε πάλιν, πορευόμενος πρὸς κυνηγεσίαν μεθ' ἐνὸς τῶν ἐξαδέλφων μου εἰς τὸ Βᾶρ, ἐστάθην ἐπὶ τῆς ὄχθης μιᾶς τάφρου, ὅπου αἱ πλύντριαι συνείθιζον νὰ πλύνουσι τὰ πανία των, καὶ ὅπου κατ'

ἐκείνην τὴν στιγμὴν γυνὴ τις ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ νὰ πλύνῃ. Ἄγνοῶ πῶς ἔτυχε νὰ πέσῃ εἰς τὸ ὕδωρ. Μὲν δὲ τὴν μικρὰν ἡλικίαν μου (διότι ἤμην μόλις ὀκταετής) ἐρρίφθη εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἔωσα αὐτήν. Διηγοῦμαι τοῦτο διὰ ν' ἀποδείξω πόσον φυσικὸν εἶνε εἰς ἐμὲ τὸ αἰσθημα, ὅπερ μὲ παρακινεῖ νὰ βοηθῶ τὸν ὁμοίον μου καὶ πόσον αὐθαμῶς ἀξίζω τὸν ἔπαινον ὅτι ἐπραξα τοῦτο.

Μεταξὺ τῶν διδασκάλων, ὅσους ἔσχον κατὰ ταύτην τὴν περίοδον τῆς ζωῆς μου, διατηρῶ ἰδιαιτέραν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν γέροντα Ἰωάννην καὶ πρὸς τὸν Κ. Ἀρέαν. Ἐκ τοῦ πρώτου ὀλίγα ὠφελήθη, ὢν εὐδιάθετος μᾶλλον νὰ παίζω καὶ νὰ πλανῶμαι, ὡς προείπον, ἢ νὰ ἐργάζωμαι. Μοι ἔμεινε πρὸ πάντων ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως ὅτι δὲν ἐσπούδασα τὴν ἀγγλικὴν, ὡς εὐκόλως ἠδυνάμην, ἔλεγχος ὅστις ἀνενώθη εἰς τὴν ψυχὴν μου καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις (καὶ αἱ περιστάσεις αὗται ἦσαν συχνόταται) καθ' ἃς εὐρέθη μετὰ Ἀγγλων. Ἐκτὸς τούτου, ἐπειδὴ ὁ γέρον Ἰωάννης ἦτο οἰκειὸς, καὶ τρόπον τινὰ μέλος τῆς οἰκογενείας, ἡ ἐκπαίδευσίς μου καθυστέρει ἕνακα τῆς μεγάλης μετ' αὐτοῦ οἰκειότητός μου. Εἰς τὸν δευτερον ἐξείρετον διδάσκαλον χρωστώ ἐκεῖνο τὸ ὀλίγον ὅπερ γνωρίζω· καὶ πρὸ πάντων ὀφείλω πρὸς αὐτὸν αἰώνιον εὐγνωμοσύνην ὅτι μοι ἐδίδαξε τὴν μητρικὴν μου γλῶσσαν διὰ τῆς συνεχοῦ; ἀναγνώσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Τὸ σφάλμα τοῦ νὰ μὴ διδάσκωσιν εἰς τὰ τέλεια τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔργα τῆς πατρίδος συχνάκις πράττεται εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου ἡ πλησιόχωρος Γαλλία ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς. Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους μου καὶ εἰς τὴν πρὸς ἐκπαίδευσίν μου ἐπιμονὴν τοῦ μεγάλαιτέρου μου ἀδελφοῦ Ἀγγέλου, καθὼς καὶ εἰς τὴν τῆς ὠραίας γλώσσης μου μελέτην, χρωστώ τὰς ὀλίγας ἱστορικὰς γνώσεις, ἃς κατώρθωσα ν' ἀποκτήσω, καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ ἐκφράζεσθαι.

Ἀποπερατῶ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον τῆς ζωῆς μου διὰ τῆς διηγήσεως συμβάντος ὅπερ καίτοι μικροῦ λόγου ἄξιον, δίδει ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν πρὸς τὴν ριψοκίνδυνον ζωὴν κλίσεών μου.

Βρυνόμενος τὴν σχολὴν καὶ ὑποφέρων ἕνακα τῆς ἐδραϊκῆς ζωῆς μου, ἐπρότεινα μίαν ἡμέραν εἰς τινὰς τῶν συντρόφων μου νὰ φύγωμεν εἰς τὴν Γένουαν· ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον. Πάραυτα ἐξελύσαμεν ἀλιευτικὸν πλοῖον καὶ ἐπέλοιμεν πρὸς ἀνατολὰς· εἶχόμεν δὲ φθάσει ἀπέναντι τοῦ Μονάκου, ὅτε λέμβος ἀποσταλεῖσα παρὰ τοῦ ἐξαίρετου πατρός μου συνέλαβε καὶ ἐπανέφερον ἡμᾶς κατησχυμένους εἰς τὰ ἴδια. Ἡ γούμενός τις παρατηρήσας εἶχε καταμηνύσει ἡμᾶς· ἐντεῦθεν προέρχεται ἴσως ἡ μικρά μου πρὸς τοὺς ἱερεῖς συμπάθεια. Οἱ συμφυγάδες μου ἦσαν, ἐνθυμοῦμαι, ὁ Καίσαρ Παρόδης, ὁ Ῥαφαὴλ Ἀνδρέα καὶ ὁ Σελεστίνος Βερμόνδος.

Τὰ πρῶτα ταξιδεῖδιά μου.

«ὦ ἔαρ, νεότης τοῦ ἔτους! ὦ νεότης, ἔαρ τῆς ζωῆς!» εἶπεν ὁ Μεταστάσιος· ἄς μοι συγχωρηθῆ νὰ προσθέσω· «Πόσον τὰ πάντα δραζίζονται ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς νεότητος καὶ τοῦ ἔαρος!»

ὑπὸ τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου ἡλίου φωτιζομένη παρουσιάσθη εἰς τὰ ὄμματά μου, ὦ ὠραία *Κωσταντζά*, σὺ, τὸ πρῶτον πλοῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤροτοίωσα τὴν θάλασσαν. Τὰ ῥωμαλέα σου πλευρά, οἱ ὕψηλοί καὶ ἐλαφροὶ ἱστοί σου, τὸ ἐκτεταμένον κατὰστρωμά σου, πάντα καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ εἰς τὴν πρῶραν σου γυναικὲς προτομὴ μένουσι διὰ παντὸς εἰς τὴν μνήμην μου ἐγκεχαρμημένα διὰ τῆς ἀνεξάλειπτου γλυφίδος τῆς νεανικῆς μου φαντασίας! Μὲ πόσην χάριν, ὠραία καὶ φιλιτάτη *Κωσταντζά*, ἔκυπτον ἐπὶ τῶν κωπῶν των οἱ ναῦταί σου, ἀληθεῖς τύποι τῶν ἀτρομήτων ἡμῶν Λυγουριανῶν! Μὲ ποίαν ἀγαλλίασιν ἠρχόμην ἐπὶ τοῦ ἐξώστου διὰ ν' ἀκούσω τὰ δημόδη ἄσματα καὶ τοὺς ἀρμονικοὺς αὐτῶν χορούς! Ἐψαλλον ἐρωτικά ἄσματα, διότι οὐδεὶς τότε τοῖς ἐδίδασκεν ἕτερα· ὅσον δ' ἀσήμαντα καὶ ἂν ἦσαν, μ' ἔφερον εἰς κατάνυξιν, μ' ἐμέλυον. ὦ! ἐάν ἐκεῖνα τὰ ἄσματα ἦσαν διὰ τὴν πατρίδα, ἤθελον μ' ἐνθουσιάζει, ἤθελον μὲ κάμει παράφρονα! Ἀλλὰ τίς νὰ τοῖς εἶπη τότε ὅτι ὑπῆρχεν Ἰταλία; τίς νὰ τοῖς εἶπη ὅτι εἶχον πατρίδα νὰ ἐδικαιώσωμεν ἢ νὰ ἐλευθερώσωμεν; Ὅχι, ὄχι! ἀνετραβήμεν καὶ πῦξήθημεν ὡς Ἐβραῖοι φέροντες τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ζωὴ ἓνα μόνον σκοπὸν ἔχει, τὴν ἀπόκτησιν πλούτου.

Ἐνῶ δὲ παρετήρουν περιχαρῆς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ πλοῖον ἐφ' οὗ ἐμελλον νὰ ἐπιβιβάσθω, ἡ μήτηρ μου θρηνοῦσα προητοίμαζε τὰ τοῦ ταξιδεῖδιου ἐνδύματά μου.

Ὁ προορισμός μου ἦτο νὰ τρέχω εἰς τὰς θαλάσσας. Ὁ πατήρ μου ἀντέστη ἐφ' ὅσον ἠδύνατο· ἢ ἐπιθυμία τοῦ ἐξαίρετου ἐκείνου ἀνδρὸς ἦτο ν' ἀκολουθήσω στάδιον εἰρηνικὸν καὶ ἄνευ κινδύνων, οἷον τὸ τοῦ ἱερέως, τὸ τοῦ δικηγόρου, ἢ τὸ τοῦ ἱατροῦ, ἀλλ' ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη μου κατίσχυσε· ὁ μικρὸς ἔρως τοῦ ἐκάμωθη ἐνώπιον τῆς νεανικῆς μου ἐπιμονῆς, καὶ ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ βραχίου ἢ *Κωσταντζά*, ἧς ἐπιοῦραχε ὁ Ἄγγελος Πεσάντης ὁ τολμηρότερος τῆς θαλάσσης ἀρχηγὸς ἀφ' ὅσους ποτὲ ἐγνώριστα.

Ἐάν τὸ ἡμέτερον ναυτικὸν ἐλάμβανε τὴν ἐλπίζομένην ἀνάπτυξιν, ὁ πλοίαρχος Πεσάντης ἤθελεν ἔχει δικαίωμα διοικήσεως ἐφ' ἑνὸς τῶν πρῶτων πολεμικῶν πλοίων, καὶ οὐδεὶς πλοίαρχος ἤθελεν εἶσθαι τολμηρότερος αὐτοῦ. Ὁ Πεσάντης οὐδέποτε ἐδιοίκησε στόλον· ἀλλ' ἄς ἀποταθῶσιν εἰς αὐτὸν, καὶ πάραυτα ὁ ἕλιος σχηματίζει ἓνα, ἀρχίζων ἀπὸ τὰς λέμβους καὶ τελειῶντων εἰς τὰ τρίκροτ' ἄς πραγματοποιηθῶσι ποτε τὰ λεγόμενα, ἄς λάβῃ τότε τὴν ἐντολὴν ταύτην, καὶ ἐγγυώ-

μαι, ὅτι θέλει προσφέρει ὄφραλος καὶ δόξαν εἰς τὴν πατρίδα.

Τὸ πρῶτον ταξιδεῖδιόν μου ἐγένετο μέχρις Ὀδησσοῦ· ἔκτοτε τὰ ἀκόλουθα ταξιδεῖδια κατήνησαν τόσον κοινὰ καὶ τόσον εὐκόλα ὥστε ἀνωφελὲς νὰ διηγηθῶ αὐτά.

Τὸ δεῦτερον ἐταξιδεύεσα μέχρι τῆς Ῥώμης, πλὴν μετὰ τοῦ πατρὸς μου, ὅστις τοιαύτας ἀνησυχίας κατὰ τὴν πρῶτην μου ἀπουσίαν ἠσθάνθη, ὥστε ἀπεφράσισε, ἀφοῦ ἐπιμῶνως ἐπεθύμουν νὰ ταξιδεύσω, τοῦλάχιστον νὰ συνταξιδεύσω μετ' αὐτοῦ.

Ἐδιουκῶμεν τὸν ἰδιόκτητον αὐτοῦ τροχαντήρα *Σάντα Ρεπαράτα*.

Ὅποιαν χάριν ἠσθάνθη ὅτε ἤκουσα ὅτι ἐμέλυον νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Ῥώμην! Ἄνεφερα ἤδη πῶς, διὰ τῶν συμβουλῶν τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ διὰ τῶν φροντιδῶν τοῦ ἀξίου μου διδασκάλου, αἱ σπουδαί μου ἐστράφησαν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην, ἧτις δι' ἐμὲ, ἔνθερμον τῆς ἀρχαιότητος μύστην, ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου, ἐκθρονισμένη βασίλισσα μετὰ τῶν ἀπείρων γιγαντιζίων θαυμαστῶν ἐρειπίων τῆς, ἐξ ἧς ὡς λαμπρὸν φάσμα ἀναφαίνεται ἡ μνήμη παντὸς παρελθόντος· μεγαλείου! οὐχὶ μόνον ἡ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἡ κοίτις τῆς ἀγίας ἐκείνης θρησκείας, ἧτις ἔθραυσε τὰς ἀλύσεις τῶν δούλων, ἧτις ἐξηγένησε τὴν καταπατούμενην ἀνθρωπότητα τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἧς οἱ μὲν πρῶτοι, οἱ ἀληθεῖς ἀπόστολοι, ἐχρημάτισαν οἱ ἐγκαθιδρυταὶ τῶν ἐθνῶν, οἱ χειραφετῆται τῶν λαῶν, οἱ δὲ διεφθαρμένοι, νόθοι, ἐμπορευόμενοι αὐτὴν ἐκείνων διάδοχοι, ἀληθεῖς τῆς Ἰταλίας μάστιγες, ἐπώλησαν εἰς τοὺς ξένους τὴν ρητέραν των, ἢ διὰ νὰ εἶπω μᾶλλον, τὴν μητέρα πάντων ἡμῶν. Ὅχι, ὄχι! ἡ Ῥώμη ἦν ἔθλεπον εἰς τὰ νεανικά ὄνειροπολήματα δὲν ἦτο ἀπλῶς ἡ Ῥώμη τοῦ παρελθόντος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ Ῥώμη τοῦ μέλλοντος, φέρουσα ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτῆς τὴν ἀναγεννητήριον ἰδέαν λαοῦ καταδεδιωγμένου ὑπὸ τῆς ζηλοτυπίας τῶν κυβερνήσεων, διότι ἐγεννήθη μέγας, διότι ἐβάδισεν ἐπὶ κερφαλῆς τῶν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν πολιτικὸν δδηγηθέντων ἐθνῶν.

ὦ Ῥώμη! ὅτε διενοοῦμην τὴν δυστυχίαν σου, τὴν ταπεινώσιν σου, τὸ μαρτύριόν σου, ἀγιωτέρα καὶ προσφιλετέρα παντὸς ἀντικειμένου παρίστα εἰς τὴν φαντασίαν μου. Σὲ ἠγάπησα μεθ' ὅλης τῆς ψυχικῆς μου δυνάμεως, οὐχὶ μόνον κατὰ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ἐπὶ τοσοῦτος αἰῶνας τοῦ μεγαλείου σου ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἐλάχιστα ἀκόμη συμβάντα, ἅτινα συνέλεγον ἐντὸς τῆς καρδίας μου ὡς πολύτιμόν τι κειμήλιον!!

Καὶ ἀντὶ νὰ ἐλαττωθῇ ὁ πρὸς τὴν Ῥώμην ἔρως μου πῦξῆσε διὰ τῆς ἀπουσίας καὶ τῆς ἐξορίας. Συχνὰ, συχνότατα, εἰς θαλάσσας τρεῖς χιλιάδας λέύγας ἀπ' αὐτῆς ἀπομεικρυσμένως, ἐδεόμην τοῦ

Παντοδυνάμου ὅπως ἐπανάδω αὐτήν. Τέλος ἡ Ῥώμη ἦτο δι' ἐμὲ ἡ Ἰταλία, διότι δὲν θεωρῶ τὴν Ἰταλίαν εἰμὴ εἰς τὴν ἔλωσιν τῶν διεσκορπισμένων αὐτῆς μελῶν, καὶ διότι ἡ Ῥώμη κατ' ἐμὲ εἶνε τὸ θεσπέσιον σύμβολον τῆς Ἰταλικῆς ἐνότητος.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ υγιεινῆς τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐξοχῶν.

[Ἐκ τῶν τοῦ Δ² D. Daremberg].

Οἱ ἀγρόται εἰσὶν υγιέστεροι καὶ μακροβιώτεροι τῶν κατοίκων τῶν πόλεων. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν κάτοικός τις τῶν πόλεων εἶνε ἀδύνατος καὶ φιλάσθενος, συμβουλεύουσιν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐξοχὴν ὅπως ἀναλάβῃ, καὶ δὲν ἔχουσιν ἀδικον. Ἐν τούτοις ἐὰν θελήσωμεν νὰ παραβάλωμεν τὴν καθαριότητα τῶν ἐξοχῶν πρὸς τὴν τῶν πόλεων, παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν ἀγρῶν ἀγνοοῦσι καὶ τοὺς στοιχειωδέστερους ὅρους τῆς υγιεινῆς καὶ τῆς καθαριότητος. Εἶνε τάχα τοῦτο ἀπόδειξις, ὅτι ἡ ρυπαρότης εἶνε ἀναγκαία ἢ ἀδιάφορος εἰς τὴν υγιάν; Βεβαίως ὄχι· ἀλλ' οἱ ἀγρόται ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἀναπνέουσι ζῶντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ὑπαίθρῳ, καὶ βασιζόμενοι εἰς τὴν πολύτιμον αὐτοῦ ἀρωγὴν, ἐμμένουσιν εἰς τὰς ἐσφαλμένας αὐτῶν ἔξεις τῆς ρυπαρότητος, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν μεγάλων πόλεων, ἐνθα ἡ συσφύρευσις τῶν ἀνθρώπων εἶνε μεγίστη, ἠγκυκλήθησαν ν' ἀπεκδυθῶσι τῶν ἔξσεων τούτων, ἐπαπειλούμενοι ἄλλως ὑπὸ ἀφεύκτου κινδύνου.

Τὰ παραγγέλματα τῆς υγιεινῆς πρέπει νὰ τηρῶνται ἀκριβέστατα, πρὸ πάντων εἰς τὰς πόλεις, ἐνθα ὁ πληθυσμὸς εἶνε μᾶλλον συμπυκνωμένος. Ἐὰν οἱ ἐν πόλεσι ἔζων ἐν τῇ αὐτῇ ρυπαρότητι καὶ ἀναλησιᾷ ἐν ἣ ζῶσιν οἱ ἀγρόται, ταχέως ἤθελον ἐρημωθῆ αἱ πόλεις. Ὄταν ἐπισκέπτεται τις τὸ πλεῖστον τῶν οἰκημάτων τῶν χωρικῶν ἢ τῶν ἀγροτῶν, πτωχῶν ἢ πλουσίων, καὶ εἰς αὐτὰ προσέτι τὰ προάστεια τῶν Παρισίων, ἐκπλήττεται βλέπων τὸ νοσῶδες τοῦ ὅλου οἰκήματος. Ἡ αὐτὴ εἶνε ἀπέραντος ὀχρὸς βορβόρου, ὅπου τὸ μέρος ἐνθα ῥίπτουσι τὴν κόπρον τῶν ζῶων, ὅπερ εἶνε ἐνταυτῷ καὶ ἀποθήκη πάντων τῶν περιττωμάτων ἀνθρώπων τε καὶ ζῶων, κατέχει ὀλόκληρον τὸν χώρον τὸν μεταξὺ τῆς οἰκίας καὶ τοῦ τέλματος, τὸ ὁποῖον ἀπορροφᾷ τὰ σταλάζοντα οὖρα τὰ ἐνούμενα μὲ τὰ ὕδατα τοῦ παρακειμένου ρύακος, ὅστις παρασύρει ὅλας τὰς ἀκαθαρσίας τῆς ὁδοῦ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ὕδωρ τοῦ ρύακος ἐκεῖνον πίνουσι τὰ ζῶα, καὶ χρησιμεύει ἐνταυτῷ διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας. Τὸ αὐτὸ δυσώδες καὶ στυάσιμον ὕδωρ μεταχειρίζονται πρὸς κατασκευὴν τοῦ μηλίτου (cidre). Ἐὰν τυχὸν ἔχουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τῶν φρέαρ, τὸ ὕδωρ τοῦ φρέατος ἐκεῖνου δὲν εἶνε παντάπασιν καλλιτέρας ποιότητος ἀπὸ τὸ τοῦ τέλματος, δι-

ὅτι εἶνε μεμολυσμένος ἐκ τῶν ἀποσταλαγμάτων τῆς κόπρου, ἅτινα ἀπορροφᾷ ἡ γῆ πρὸς αἶσχος δὲ τῆς υγιεινῆς τὰ ζῶα τὰ συνειθισμένα νὰ πίνωσι τὸ δυσώδες αὐτὸ ποτὸν, προτιμῶσιν αὐτὸ ἀπὸ τὸ διακυγέστερον ὕδωρ· ἱκανοποιεῖται ὁμοῦ ἀρκούντως ἡ υγιεινὴ ἐξ ἄλλου μέρους, διότι τὰ ζῶα τὰ συνειθισμένα νὰ πίνωσι διακυγὲς ὕδωρ, ἀρνοῦνται ἐπιμόνως ἐπὶ μίαν καὶ δύο ἡμέρας νὰ καταπαύσωσι τὴν δίψαν τῶν εἰς τὰ μiasματικά ἐκεῖνα τέλματα. Πόσον ἐπιβλητικὸς καὶ ἰδιότροπος δεσπότης εἶνε ἡ συνήθεια!

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας εἶνε ἐπίσης νοσῶδες ὡς καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Τὰ οἰκήματά των οἱ χωρικοὶ συνήθως κτίζουσιν ἐντὸς κοιλάδων, ὅπως εὐκολώτερον συνάζωσι τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς, ἐπομένως εἶνε ὑγρὰ, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ διατί τόσο συχνὰ ἀπαντᾷ τις ρευματιῶντας εἰς τοὺς ἀγρούς. Καθ' ἀναφύσει δὲ κ. Arnould, ὑφηγητῆς τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τῆς Lille, ἐν τῷ τοσοῦτον διδακτικῷ καὶ τελείῳ συγγράμματι τοῦ περὶ υγιεινῆς, «Nouveaux éléments d'hygiène» (Νέα στοιχεῖα υγιεινῆς), ὁ χωρικός ἀποφεύγει τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα, ὅπως οἰκονομήσῃ τὸν φόρον αὐτῶν, κατοικεῖ τὸ ἰσόγειον ὡς προχειρότερον πρῶτον, δεύτερον διότι δύναται εὐκολώτερον νὰ ἐπιτηρῇ τὰ πάντα, καὶ τέλος διότι τὸ ἀνόγειον ὡς στεγνότερον εἶνε καταλληλότερον πρὸς διατήρησιν τῶν σπόρων. Δὲν φροντίζει νὰ ἔχῃ χωριστὸν τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου· εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον, μαγειρεύει, τρώγει, καὶ κοιμᾶται. Ὁ σωρὸς τῆς κόπρου εὐρίσκειται ὑπὸ τὰ παράθυρά του, πλησίον δὲ τοῦ τοίχου ῥέει ἀδιακόπως ρυάκιον οὖρων. Ὁ σωρὸς αὐτὸς τῆς κόπρου εἶνε ἐστία κινδυνωδεστάτων ἀναθυμιάσεων, εἶνε καταθόρα ἀνοικτὴ, ἥτις διαδίδει τὰ σπέρματα κινδυνωδεστάτων ἀσθενειῶν. Ἐὰν ζῶντι ἀποθάνῃ ἀπὸ μiasματικὴν νόσον ῥίπτουσι τὸ πτώμα του ἐπὶ τοῦ σωροῦ ἐκεῖνου, Ἐὰν τις ἐκ τῶν τῆς οἰκίας προσβληθῇ ὑπὸ μiasματικῆς νόσου, καὶ πάλιν ἐκεῖ ῥίπτουσι τὰ περιττώματα αὐτοῦ. Ἰδοὺ διατί αἱ ἐπιδημιαὶ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ εἶνε τόσο συχνὰ θανατηφόροι εἰς τὰ μικρὰ χωρία. Οἱ ἀναγνώσταί μας γνωρίζουσιν ὅτι τὰ μiasματικά σπέρματα τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἔγκεινται ἐντὸς τοῦ διαχωρήματος τοῦ ἀσθενοῦς, ἐπενεργοῦσι δὲ πρὸ πάντων τὰ σπέρματα αὐτὰ ὅταν εἰσδύουσι ἐντὸς τῶν πηγῶν διὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν περιττωμάτων. Ἐπενεργοῦσι πρὸ πάντων ὅταν τὰ καταπίνουσι διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ μολυνθέντος ὑπὸ τῶν περιττωμάτων τούτων.

Εἶνε γνωστὸν ἐπίσης, ὅτι καὶ μόνη ἡ εἰσπνοὴ καὶ ὄσφρησις τῆς ἀποφορᾶς τῶν διαχωρημάτων δύναται νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἀσθενειαν. Ἐὰν εἰς τὴν οἰκίαν χωρικοῦ ὑπάρχῃ ἀσθενὴς τυφιδῶν, τὰ διαχωρήματα ἐκεῖνου θέλουσιν εἶσθαι τὸ κύριον αἴτιον, τὸ ὁποῖον θὰ μεταδώσῃ τὸ μiasμα εἰς τὴν οἰκογένειαν ἅπασαν καὶ τὴν συνοικίαν, διὰ τῶν